

ҒТАХР 14.25.05

БАЛАЛАР ӘДЕБИЕТІНІҢ ОҚУШЫЛАРДЫҢ ТУҒАН ЖЕРГЕ ДЕГЕН СҮЙІСПЕНШІЛІГІН ҚАЛЫПТАСТЫРУДАҒЫ МАҢЫЗЫ

А.М. Текесбаева¹, Р.К. Қарсыбаева²

^{1,2} п.ғ.к., қауымдастырылған профессор,

^{1,2} Қазақ Мемлекеттік Қыздар педагогикалық университеті,
Қазақстан, Алматы, email: tekesbaeva_anar@mail.ru

Мақалада қазақ балалар әдебиетінің маңызы туралы айтылады. Қазақ балалар әдебиетінің алғашқы жазба үлгілерін Б.Алтынсарин жасап, С.Бегалин, Ө.Тұрманжанов, Б.Соқпақбаев, Б.Тұрсынбаев, М.Төрежанов, Қ.Мырзалиев, К.Баянбай, Т.Молдағалиев т.б. еңбектерінде жалғасын тапты. Аталмыш балалар әдебиеті өкілдерінің шығармалары өсіп келе жатқан жас ұрпақтың дүниетанымын қалыптастырып, білімге, еңбекке тәрбиелейді. Олардың тартымды, қызықты әңгімелері мен өлеңдері бала тіліне жақын, ой-өрісіне сай болып келеді. Туған өлке, табиғат, Отан туралы шығармалар балалардың туған жерге деген сүйіспеншілігін қалыптастыратыны сөзсіз.

Түйін сөздер: жас ұрпақ, туған жер, өлке, туған жер табиғаты, елжандылық, балалар әдебиеті

Табиғат – балалардың туған жерге деген сүйіспеншілігін, ақыл-ойын, тілін, танымдық қызығушылығын қалыптастырудың құралы. Оқушының ойын дамыту интеллектуалды және эмоционалды жағынан жетілдірудің негізгі жолы – бұл табиғат жайында жүйелі білім беру. Балаға табиғат құбылыстарын бақылату, көргенін ой елегінен өткізіп қабылдауын, ойын, тілін дамытуды басшылыққа алып отыру - әрбір ата-ананың, ұстаздың мақсаты.

Туған өлкесінің өсімдіктерін, жерін, суын, жан-жануарын таныту арқылы оқушыларды елжандылыққа тәрбиелеу керек.

Туған өлкенің табиғатын, оның ерекшелігін, сұлулығын, байлығын, оған деген сүйіспеншілігін, адамдардың бірі сөзбен өрнектесе, бірі өлең-жырлар арқылы білдірді. Қазақ халқы туған жерін аса қатты қадірлеп, оның сан қырлы құпияларын ерекше сипаттаған.

Қазақ даласы елім деп еңіреген, жерім деп жыр төккен, ұлттық рухани-мәдени мұраны, адамды жан-жақты зерттеген, ғылым мен білімді ту еткен ғұламаларды халық болашағы үшін дүниеге әкелген.

Бүгінгі таңда балалар әдебиеті едәуір жетістіктерге жетіп, дамуда. Балалар жазушылары қай тақырыпты қозғаса да, негізгі оқиғасы балалардың ұғымына, яғни жас шамасына сәйкес нанымды өрілген, бала психологиясына сай, өмірдің өзіндегідей шынайы суреттелген, тілі жатық туындылар ғана балалар жүрегіне жол тауып, ұрпақтан ұрпаққа жете бермек.

Жастарды ұлттық салт-санаға, тәлім-тәрбие берудегі халықтық педагогиканың бастамасын, қазақ балалар әдебиетінің белгілі жүйеге келтірілуі Ыбырай Алтынсарин атымен тығыз байланысты екені ғылымда белгілі. Қазақ халқының қоғамдық тарихында, мәдениеті мен әдебиетінде бай қазына қалдырған даламыздың дара ұстазы Ыбырай Алтынсарин өзінің бүкіл өмірін халық ағарту ісі мен балалардың дүниетанымын қалыптастырып, жетілдіруге арнаған.

Ыбырайдың ағартушылық-педагогтік ой-пікірлері, негізінен туған халқының болашағы мен қабілетіне деген сенімнен нәр алған. Ыбырай: "Қазақ халқы - қарапайым, ақылды, дарынды, бірақ оқымаған халық", "Қазақ халқы - қарапайым, өнері жоқ халық, бірақ біз қарапайымдылықтың өзінен де көп жақсылық табамыз", "Қазақ халқы деген оқу-білімге сусап отырған халық", - дейді.

Сондықтан Ыбырай өз халқын оқу-білімге баулып, оның дарынын ашуды өзінің басты мақсаты етіп алады.

Ыбырай Алтынсаринның ағартушылық және әдеби-педагогтік қызметін анықтауда оның "Қазақ хрестоматиясы" (1879) атты еңбегі ерекше орын алады. "Қазақ хрестоматиясы" - өз дәуіріндегі қазақ халқының тарихи-мәдени ескерткіші. Ыбырай бұл кітапты орыс-қазақ мектептерінде тәрбиеленіп жүрген қазақ балаларына оқулық етіп ұсынған. Кітапты құрастыруда сол кезде өзі білген, пайдаланған оқулықтардың ең тәуір үлгілерін басшылыққа ала отырып, оқу материалдарын бастауыш мектеп балаларының жас ерекшелігіне лайықтап, олардың дүниеге дұрыс көзқарасын қалыптастыратын, дамытатын, тәрбиелік мәні бар шығармалардан іріктеген.

Ұлы педагог әдебиетті бала санасына әсер ететін, оның дүниетанымын қалыптастыратын құрал деп санады. Сондықтан да оның бүкіл әдеби мұрасы Ыбырайдың ағартушылық идеясына бағынғанын айқын көреміз. Оның "Қазақ хрестоматиясына" енген әңгіме-новеллалары, өлеңдері баланың ұғымына лайықты, тілі жеңіл, мазмұны тартымды, кіші мектеп жасындағы балалардың ой-өрісін, дүниетанымын кеңейтуге бағытталған. Онда балаларды өнер-білімге, оқуға, еңбекті сүйуге, елін, жерін сүйетін отаншылдық сезімге, жігерлі, кішіпейіл, талапты болуға үндейді.

Бүкіл ғұмырын ағарту ісіне арнаған Ыбырайдың "Қазақ хрестоматиясына" енген өлеңдерінде халық ағарту идеясын көтереді. Оның "Кел, балалар оқылық", "Өнер-білім бар жұрттар" өлеңдері оқу, білім алудағы мақсат неде екенін, білімнің дүниетанымдық маңызын көрсетеді.

"Кел, балалар, оқылық" өлеңінде балаларды оқуға, білім алуға шақырады, өлеңнің әр шумағында оқудың пайдасын әр жақты түсіндіре келе:

Сиса көйлек үстінде
Тоқуменен табылған
Сауысқанның тамағы
Шоқуменен табылған
Өнер-білім бәрі де

Оқуменен табылған, - деп

балаларды оқуға, білімге шақыра отырып, ғылым-білімнің бала дүниетанымының қалыптасуына қажет екенін аңғартады.

Ұлағатты ұстаз "Өнер-білім бар жұрттар" өлеңінде оқу – мәдениет жағынан артта қалған өз еліне "тастан сарай салдырып, айшылық алыс жерлерден көзінді ашып-жұмғанша, жылдам хабар алғызатын" озық мәдениетті елдерді үлгі-өнеге етеді.

Табиғат - адам баласының өмір сүретін ортасы. Оны әлемнің классик ақындарының бәрі де жырлаған, Ыбырай да өзінше жырлаған. Бастауыш сынып оқушыларын табиғат сұлулығына тамсандыра отырып, мәдениеті мен дүниетанымын дамытатын туған өлкеге, өскен елге деген сүйіспеншілігін арттыруда Ыбырайдың "Өзен", "Жаз" өлеңдерінің орны ерекше.

Ақын "Жаз" өлеңінде жерді көк майса шалғын басып, дүние гүл жайнап, оның хош иісі адамды рахатқа бөлеп жатқан ең бір әсем кезеңі – көктемнің тамаша көрінісін жасайды.

Сәуірде алуан-алуан жауар нөсер,
Нөсердің қуатымен жер шөбі өсер.
Көкорай дүние жүзі шалғын болып,
Мал, айуан, адамзат бауырын төсер.
Жән-жәндік рахат тауып тұру үшін
Ұшпақтан қош иісті желдер есер, - деп

табиғат кестесін мал баққан шаруаның тұрмысымен ұштастыра, көшпелі елдің өміріне сай суреттейді.

Ақын "Өзен" өлеңінде де табиғат суретін тамаша бейнелейді.

Суға толы өзеннің ағысы өмір сырын бейнелеп, тынымсыз ағып, адам, жан-жануар біткенге өмір нәрін ұсынады.

Ыбырай Алтынсаринның "Өзен" өлеңін оқу арқылы бастауыш сынып оқушыларының туған жерге деген сүйіспеншілік сезімдерін арттыруға болады.

"Таза бұлақ", "Бай баласы мен жарлы баласы", "Әке мен бала", "Өрмекші, құмырсқа, қарлығаш", "Сәтемір хан" тағы басқа әңгіме-новеллаларында табиғат пен адамның байланысын, табиғаттың адам өміріне, ісіне, ой-сезіміне тигізер әсері мен бала дүниетанымын қалыптастыратынын әңгімелейді. Бұл әңгіме-новеллалары төменгі сынып оқушыларын табиғат пен қоршаған дүниеге терең оймен көз жіберуге, табиғаттың әсемдігі мен тылсым құпиясын танып, білуге үйретеді. Мысалы, "Өрмекші, құмырсқа, қарлығаш" әңгімесінде баланы, ұшқан құс, түрлі жәндіктердің тіршілігімен таныстырады, олардың әрекеттерін мысал етіп, баланы еңбекті сүйуге тәрбиелейді.

Ағартушы, ақын, жазушы Ыбырай этнограф-ғалым да болған. Оның "Орынбор ведомствосы қазақтарының өлген адамдарды жерлеу және оған ас беру дәстүрінің очеркі", "Орынбор ведомствосы қазақтарының құда түсу, қыз ұзату және той жасау дәстүрлерінің очеркі" атты еңбектері көпке таныс. Ыбырайдың халқымыздың салт-дәстүрлерін зерттеудегі мақсаты – дәстүрдің озығы мен тозығына ғылыми талдау жасау арқылы өз көзқарасын білдіріп, мәнін ашу, озық дәстүрді дәріптеп, тәрбие құралына айналдыру.

Бүгінгідей қайта түлеу, рухани қайта жаңғыру заманымызда аталған этнографиялық еңбектердің балалардың ұлттық сана сезімін оятып, ұлттық дүниетанымын қалыптастыруда маңызы зор.

Қолөнер – халық өмірімен, тұрмысымен бірге жетіліп, біте қайнасқан өміршең өнер. Ы. Алтынсарин халқымыздың қолөнерін жоғары бағалап, бірнеше қолөнер мектебін ашқан.

Бүкіл өмірін оқу-ағарту ісіне бағыштаған кемеңгер Ы. Алтынсарин есімі туған халқының зердесінен еш уақытта өшуі мүмкін емес.

Қазақ балалар әдебиетінің атасы Ы.Алтынсарин еңбектерінен басталған, І.Жансүгіров, М.Әуезов, С.Мұқановтың балаларға арналған туындылары қазақ балаларының туған жерге деген сүйіспеншіліктерін кеңейтіп дамытуда өз үлестерін қосты. Бұл дәстүр сабақтаса келіп, Сапарғали Бегалин, Өтебай Тұрманжанов, Қалмақан Әбдіқадыров, Сейітжан Омаров шығармаларынан жалғасын тапты [1].

С.Бегалин – белгілі қазақ жазушысы. Ол жастайынан көркем келісті сөзге, ән мен жырға әуес болып өскен. Өзі де жас кезінен өлең шығарған Бегалин басынан көпті өткерген қара жұмысшы, халық соты, журналист, ғылыми қызметкер, жазушы болған.

Бегалин таланты, әсіресе, балалар әдебиеті саласында толық ашыла түсті: ”Төл басы”, “Ермектің алмасы”, “Бақыт”, “Жеткіншектер”, “Сырлы қайнар” жинақтарында автор туған өлкесінің табиғатын, балалар өмірін шабыттана жырлайды.

С.Бегалин туған жер, оның табиғаты мен өсімдіктері, аң құстары туралы баланың дүниесіне жарқын әсер ететін, тез түсініп, оңай жаттайтын өлеңдер жазды. Мәселен, “Қазым, қазым, қаңқылда” өлеңде:

Қазым, қазым, қаңқылда
Көлде жүзіп, саңқылда
Жем шашайын, жейсің бе?
Кәмпит берші дейсің бе?

-Жоқ, жоқ, кәмпит болмайды ас,
Арпа мен бидай шаш,-
Деп қаздарым қаңқылдап
Көлде жүзді саңқылдап.

Өлең балаларға түсінікті, жатық тілде, бала мен қаздың сөйлесуі үлгісінде жазылған. Мұндай өлеңдер оқушылардың қиялын дамытып, жан-жануарларды сүйе білуге тәрбиелейді [2].

Өтебай Тұрманжановтың балаларға арналған шығармалары да өз алдына бір төбе. Оның “Қарлығаш, дәуіт, жылан”, “Жолбарыс”, “Төрт өгіз туралы ертегі”, “Жолаушы мен жеті қасқыр”, “Аю мен аралар”, “Қарлығаш, көкқұтан”, “Құмырсқалар, аралар - қиыспас дос құдалар”, “Көктем көріністері” т.б. толып жатқан ертегілері, поэмалары, мысалдары, өлеңдері өскелең ұрпақтың қалыптасып келе жатқан ойына терең із қалдырады. Балдай тәтті бала тілімен сөйлей білетін ақын балалардың туған жерге деген сүйіспеншілігін қалыптастырып, олардың ақыл-ойын, тапқырлығын дамытады [3].

Қазақ балалар әдебиетінің көрнекті өкілдерінің бірі – Бердібек Соқпақбаев. Ол әдебиет әлеміне “Бұлақ” атты өлеңдер жинағымен енген. Кейіннен “Балалық шаққа саяхат”, “Жекпе-жек”, “Менің атым-Қожа”, “Қайдасың, Гауһар”, “Аяжан”, “Ергежейлі” повестерін жазды.

Б.Соқпақбаев – адал да қырағы, оқиға өрнектерін жазбай танып, тап басатын шыншыл жазушы. Оның шығармаларындағы кейіпкерлер өмірі кәдімгі тіршілік әлеміндегі қарапайым, шынайы, соншалықты ілтипат сезімін тудырып отыратын жандар.

Өсіп келе жатқан жас ұрпақтың туған жерге деген сүйіспеншілігін қалыптастырып, дамыту жөнінде сөз қозғалғанда қазақ балалар әдебиетінің қарапайым сарбаздарының бірі – Бәдел Тұрсынбаевтың еңбектерімен таныстыру абыройлы іс болмақ. Бәдел Тұрсынбаев Шығыс Қазақстан облысының Күрішім ауданының Бетпақты ауылында туылған. Ұзақ жылдар ұстаздық қызмет еткен ол балаларды тәрбиелеу, олардың туған жерге деген сүйіспеншілігін қалыптастыру жолында өзінің шығармашылық еңбегімен де мол үлес қосқан адам. Оның осы екі саладағы еңбегі қабат өріліп, бірін-бірі толықтырып, бір-бірімен ұштаса дамыды. Оның “Айнымас достар”, “Етікші бала” повестері, “Қияндағы балапан”, “Қойшыбектің көжектері”, “Алтай аңшылары”, “Қанат пен қаңбақ” тәрізді әңгімелерінің тәрбиелік маңызы зор [4].

Б.Тұрсынбаев шығармашылығында мысал жанры елеулі орын алады. Жан-жануарлар мен аң-құстарды мысал кейіпкері ретінде ала отырып, жазушы кішкентай бүлдіршіндер тез түсініп, тез қабылдайтын, сөйте отырып, белгілі бір ой қорытып, түйін жасайтын шағын-шағын мысалдарды көп жазған.

Мәселен, “Қарлығаш пен шөже торғай” атты мысалда шөже торғай қарлығашқа өз мұңын шағып, өзін адамның жек көру себебін сұрайды. Сонда қарлығаш: “Осы жеңілтек, ұшқалақ, тиянақсыз мінезіңмен сен қайда сыймақшысың?” Тазалықтан тарыдай хабарың жоқ...”, - деп шөже торғайдың кемшілігін бетіне басады.

Осында қаншалықты тәрбиелік мән жатыр. Балаларға құрғақ ақыл айтқаннан гөрі, мына мысал әңгіменің тигізер пайдасы зор. Өйткені, шөже торғай әрекеті көңіліне бірден жиіркеніш сезімін тудырып, ондай жағымсыз қылықтардың аулақ болуға үйретеді.

Келесі бір “Көжек” мысал әңгімесінде мұз үстінде шалажансар, жатқан қоян көжегін бір адам үйіне алып келеді. Бірақ көжек мұзға қашып кетеді. Қайта алып келсе, қайта қашып кете береді. Сонда шаруа ашуланып: “... Мен саған қастық жасап жүрмін бе, жаны ашығанды неге білмейсің?” – дегенде көжек тұрып: “Жат жерде көзге түрткі болып өлгенше, мұз да болса, анамның тапқан жерінде өлемін”- дейді.

Автор көже әрекеті арқылы туған жер әрқашанда ыстық болатынын, туған жерді сүйюге үндейді. Баланың туған жерге деген сезімін оятып, сүйіспеншілігін арттыруда дәл осындай шығарманың атқарар қызметі аз болмаса керек.

Балалар әдебиетіне Б.Алтынсарин негізін қалап кеткен шағын әңгіме, мысал-аңыз жанрының маңызы бар классикалық үлгілер.

Көлемінің шағындығына қарамай Ыбырай шығармасының айтар идеясы айқын, тәлім-тәрбиелік мәні зор, екені белгілі [5].

Мінеки, осы дәстүрді бүгінгі таңда балалар әдебиетінде табандылықпен жалғастырып келе жатқан қаламгерлердің бірі – Мәдіхат Төрежанов. Ол өз шығармаларында балалар өмірін суреттей отырып, солардың таным түсінігіне лайықты ой айтып, түйін жасай біледі. Бүгінгі таңда Мәдіхат Төрежанов шығармалары өзінің қысқа да нұсқалығымен бүлдіршіндер жан-дүниесін баурай берері анық.

Қадыр Мырзалиевтің басқа балалар ақындарынан өзгешелігі – оның өлеңдерінің денінде, басым көпшілігінде тартыс бар, жақсылық пен жамандықтың қаржалуы бар. Қадыр Мырзалиевтің шығармалары бүгінгі жас ұрпақ дүниетанымына әсер етіп, туған жеріне сүйіспеншілігін арттырып, олардың ой-өрісіне, жас ерекшелігіне сай жазылғанымен ерекшеленеді.

Қазақ балаларының қазіргі замандағы қадірмен ақындарының бірі – Кастек Баянбай. Кастек Баянбай шығармаларының бас идеясы – адамгершілік тәрбиесі. Оның көптеген қаламдастарынан артықшылығы – балалардың атынан сөйлей білуінде, бала құштарлығын жіті сезінуінде. Ол - қазақ балаларына таныс ауыл тіршілігінің жағдайын аша жырлаған ақын.

Балалардың бақытын, болашығын - өзінің басты тақырыбы етіп алған ақын – Тұманбай Молдағалиев. Оның поэзиясынан балаларды тәрбиелеу, патриоттық сезімге баулу, табиғатты аялау әуендері ерекше орын алатынын “Көктем келді”, “Гүлдер”, “Қызыл-жасыл көйлек”, “Бау-бақша”, “Жаз”, “Көл”, “Орман”, “Күзде”, “Күзгі жапырақтар”, “Жасыл шырша”, “Қозы”, “Жел мен күн” т.б. өлеңдерінен көруімізге болады. Сонымен қоса “Алматым май келгенде”, “Медеудегі мұз айдыны”, “Отырар”, “Қанаты бар тай болса”, “Көктем басы – март айы”, “Алатау”, “Геолог”, “Боз қырау”, “Емен” өлеңдерінде дүниенің үш құрамдас бөлігінің, адам, қоғам, табиғат байланыстығы, туған өлкенің, қоршаған ортаның әсері, әрекеті сипатталады [6]. Тұманбай өлеңдерінің баланың ойының дамуына, мінезінің тұрақты қалыптасуына әсері мол. Оның тек қоршаған орта, табиғат, туған жерді жырлап қана қоймай, сонымен қоса өсіп келе жатқан жас ұрпаққа кәсіптік бағдар беру, түрлі мамандыққа қызықтыру мақсатын көздегені “Ұшқыш болам”, “Бағбан”, “Мамандық таңдау” өлеңдерінен көрінеді.

Тұманбайдың ерекше жырлағаны – табиғат лирикасы. Ол табиғатты жандандырып, оның құбылысын адам мінез-құлқына, іс әрекетіне жақындатып, үйлесімді жырлайды.

Тұманбай өлеңдерін оқу арқылы оқушылардың туған жерге деген сүйіспеншілігі қалыптасады.

Балалар ақыны жайлы сөз еткенде Жақан Смақовтың есімін айтуымыз парыз. Қоғам, табиғат, жаратылыс құбылыстары, жан-жануарлар – ақын жырының негізгі тақырыбы. Өсіп келе жатқан жас

ұрпақтың туған жерге деген сүйіспеншілігін қалыптастыруда Ж.Смақов поэзиясының ерекше бір саласы – жұмбақтар айрықша әсер етеді. Жақан жұмбақтарында терең мазмұн, тапқырлық көріністері, көркемдік сырлары бар:

Құрғақ жерде сақтайсың,
Менсіз тамақ татпайсың
(Түз)

Ж.Смақовтың қазақ балалар әдебиетіне енгізген жаңалығы - өлең-ойындар [7]. Ол қазақ халқының ұлттық ойындарын да кіргізген. Оны “Талапай”, “Соқыр теке” ойындарынан байқауға болады. Мысалы:

Бүк асықпен бүкті,
Шік асықпен – шікті,
Тәйкеменен тәйкені,
Алшыменен атамыз,
Қызығына батамыз.

Ал Әбдікәрім Ахметовтың “Кішілік-кісілік”, “Ардақ пен қоян”, “Жаңа жыл жыры”, “Күз көріністері”, “Төрт түлік пен төрт жігіт”, “Ойлау әліппесі” т.б. көптеген өлеңдері оқушыларды елжандылыққа тәрбиелеп, оларды әдептілікке, кісілікке, табиғатты сүйуге, еңбекке байлитын сәтті дүниелер.

Туған жер табиғатының тәрбиелік мәні туралы Samuel Coleridge өз шығармаларында, сондай-ақ «To Nature» өлеңінде нақты айтқан:

It may indeed be fantasy when I
Essay to draw from all created things
Deep, heartfelt, inward joy that closely clings;
And trace in leaves and flowers that round me lie
Lessons of love and earnest piety [8].

Мінеки, осындай табиғат жайлы, оның әсем сұлулығын, табиғат құбылысын ашып көрсететін өлең, әңгімелер оқушылардың табиғат, оның заңдылықтары туралы ғылыми дүниетанымдық көзқарасын қалыптастырып, еліне, жеріне деген патриоттық сезімдерін кеңейтуге негіз бола алады. Сол себепті өсіп келе жатқан жас ұрпақты жастайынан кітап оқуға баулу қажет. Осы орайда: «Кітапхана халықтар өміріндегі үлгі-өнегесі топтастырылған тәрбие орны, алдағы мақсат-мұраттарға жетелейтін, айқын бағыт сілтейтін ақылшысы, адамдардың ең қастерлі қазыналарын ұрпақтан-ұрпаққа жалғастыратын білім ордасы» [9] - деген пікірдің маңызы ерекше.

Көркемдік таным табиғатын, өзіндік мүмкіндігін жетілдіре отырып, адам баласы жаңа ғасыр, ғалам сырын жете тану, игеру жолында құлшына қызмет етуде. Адамзат дүние тұңғыығына тереңірек үңіле түскен сайын бірте-бірте оның заңдылығын, сырын, сұлулықтың сипатын сезіне бастайды. Табиғат көп нәрсенің басын ашып, айқындауға мүмкіндік береді. Табиғат – дүниетану мұратының сарқымас қайнар бастауы.

Қорыта келе, жоғарыда айтылған ақын-жазушыларымыздың ғылыми, педагогтік, психологиялық, әдеби және тарихи шығармалары бүгінгі таңда да баға жетпес құнды туындылар болып, теориялық-әдістемелік құралдар тұрғысында пайдалануда.

Бұл аталған ақын, ғалым, ғұламаларымыздың еңбектерінің педагогикалық, психологиялық қағидалары табиғат, қоршаған дүние, адам жайындағы өшпес туындылары оқушылардың дүниетанымын кеңейтуге, табиғат, туған өлке туралы ғылыми көзқарастарын қалыптастыруға негіз салады.

Мектеп оқушыларын өзін қоршаған дүниеде берілетін кейбір мағлұматтар мақал-мәтелдер, жұмбақтар, ертегілер, шешендік сөздер, әңгімелер арқылы олардың қисынды ойларының дамуына себеп болады.

Оқушылардың туған жерге деген сүйіспеншілігін қалыптастырудың бірден-бір жолы – туған өлке табиғаты. Халқымыздың дүниетанымдық ой-пікірлерін бүкіл оқыту мен тәрбие үдерісінің тірегіне айналдыра отырып, мектептерде ұлттық мәдени білім кеңістігін қалыптастыру – кезек күттірмес мәселелердің бірі болып отыр.

Пайдаланылған әдебиеттер

- 1 Ахметов Ш. Қазақ балалар әдебиеті тарихының очеркі. – Алматы, 1995., Қирабаев С. Өнер өрісі. Мақалалар мен зерттеулер. – Алматы: Жазушы, 1971. -272 б.
- 2 Қазақстан жазушылары: Анықтамалық/Құрастырушы: Қамшыгер Саят, Жұмашева Қайырниса - Алматы: «Аң арыс» баспасы, 2009
- 3 Қазақ әдебиеті. Энциклопедиялық анықтамалық. — Алматы: «Аруна Ltd.» ЖШС, 2010 жыл.
- 4 Қазақстан" ұлттық энциклопедиясы, Алматы, "Қазақ энциклопедиясы", 1998 ж. 5-том
- 5 Алтынсарин Ы. Таңдамалы шығармалары. Алматы 1985 - 268 б.
- 6 bilim-all.kz>tag/olen?tag...Молдағалиев өлеңдері
- 7 Смақов Ж. Бақ-бақ Алматы «Раритет» 2008. - 78 б.
- 8 iispanini piazza.gov.it>wp/wp...samuel...coleridge.pdf
- 9 Нұржанова Г.И., Сералиева Ж.К. Кітапханадағы патриоттық тәрбие берудің өзекті мәселелері. Қазақ мемлекеттік қыздар педагогикалық университетінің Хабаршысы. № 4-5 (70). 2017

РОЛЬ ДЕТСКОЙ ЛИТЕРАТУРЫ В ФОРМИРОВАНИИ У УЧАЩИХСЯ ЧУВСТВА ЛЮБВИ К РОДНОМУ КРАЮ

А.М. Текесбаева¹, Р.К. Қарсыбаева²

^{1,2} К.п.н., ассоциированный профессор,

^{1,2} Казахский государственный женский педагогический университет,
Казахстан, Алматы, email: tekesbaeva_anar@mail.ru

В статье говорится о значении детской литературы в воспитании патриотизма. Первые письменные образцы казахской детской литературы были созданы Ы.Алтынсариным. Затем эта тематика нашла отражение в трудах современных писателей, таких как С. Бегалин, У.Турманжанов, Б.Сокпақбаев, Б.Турсынбаев, М.Торежанов, К.Мырзалиев, К.Баянбай, Т.Молдағалиев и др. Произведения этих писателей способствуют трудовому воспитанию и формированию мировоззрения подрастающего поколения. Интересные рассказы и стихи ближе сознанию ребенка, соответствуют его возрастным особенностям. Несомненно, произведения о Родине, родном крае, природе помогают формировать у детей любовь к родной земле.

Ключевые слова: *подрастающее поколение, Родина, родной край, природа, патриотизм, детская литература*

THE ROLE OF CHILDREN'S LITERATURE IN SHAPING THE PUPILS' FEELINGS OF LOVE FOR THEIR NATIVE LAND

A.M. Tekesbayeva¹, R.K. Karsybayeva²

¹ Candidate of pedagogical sciences, associate professor,

² Candidate of pedagogical sciences, associate professor,
Kazakh State Women's Teacher Training University,
Kazakhstan, Almaty, e-mail: tekesbaeva_anar@mail.ru

The article deals with the importance of children's literature. The first written samples of Kazakh children's literature were made by Y. Altynsarin. Then it was reflected in the works of contemporary writers such as S. Begalin, U. Turmanzhanov, B. Sokpakbaev, B. Tursynbayev, M. Torezhanov, K. Myrzaliyev, K. Bayanbay, T. Moldagaliev, etc. The works of these children's writers contribute to labor education and the formation of the worldview of the younger generation. Interesting stories and poems are closer to the child's consciousness, corresponding to their age characteristics. Undoubtedly, works about the Motherland, native land, nature will form in children love for their native land.

Keywords: *the younger generation, Motherland, native land, nature, patriotism, children's literature*